

Gezinnen na migratie: hulpverlening en gezinsbeleid in een superdiverse samenleving

Dirk Geldof, Kaat Van Acker, Gianni Loosveldt &
Kathleen Emmery

1.1 Inleiding

Nicola, een Italiaanse boer, komt eind 1946 als gastarbeider naar België. In het door de Tweede Wereldoorlog verarmde Italië verdiende hij als boer niet genoeg om voor zijn gezin – toen al bestaande uit zes kinderen – te zorgen. De Fédéchar, de Belgische steenkolenfederatie, had kort daarvoor een intensieve wervingscampagne gevoerd in duizenden Italiaanse dorpen waaronder dat van Nicola.

Net als duizenden landgenoten nam Nicola de trein naar Milaan. Daar werden immigranten aan een medisch onderzoek onderworpen. Wie werd goedgekeurd, kreeg een kaartje op zijn vest gespeld met de naam van het Belgische mijnbekken waarvoor hij bestemd was. Na nog een treinreis van ruim twee dagen kwam Nicola, toen al een veertiger, aan in België, met één koffer van karton.

Hij werd gehuisvest in het barakkenkamp L'étoile in Morlanwelz. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden die barakken gediend om krijgsgevangenen in onder te brengen. In 1948 komen zijn vrouw en zes kinderen naar België. Ze wonen met heel het gezin in twee kamers zonder toilet. Het sanitair is buiten. In 1951 wordt in die barakken zijn jongste zoon, Elio geboren. Eén jaar later sterft Nicola en worden zijn drie oudste zonen in een weeshuis ondergebracht. Zijn moeder vecht om het gezin te kunnen onderhouden. Omdat de oudste zonen in een Franstalig weeshuis verblijven, leert het gezin snel Frans en ook thuis gaan ze tijdens het weekend Frans spreken.

Door de dood van zijn vader wordt Elio als jongste zoon sneller volwassen dan andere jongens van zijn leeftijd. Hij doet al van jongsaf zelfstandig boodschappen en op een jaar of twaalf, dertien wordt hij naar eigen zeggen zo'n beetje de man van zijn moeder. Elio kan gaan studeren dankzij een studiebeurs en de financiële hulp van zijn broers.

Het is geen toeval dat je in dit verhaal een recente premier herkent. Hij vertelde het migratieverhaal van zijn gezin in een openhartig interview (Het Nieuwsblad, 2017). Net als vader Di Rupo beslisten veel gezinnen om te migreren, of dat nu gastarbeiders zijn, of vluchtelingen, omdat ze een beter leven willen voor hun kinderen. Migreren is voor veel ouders investeren in de toekomst van het gezin. Steeds meer gezinnen in België hebben wortels in migratie. Steeds meer gezinnen zijn deel van wereldfamilies of transnationale gezinsnetwerken, met gezins- of familieleden die zich buiten de grenzen van België bevinden (Beck & Beck-Gernsheim, 2010). In steeds meer gezinnen zijn de partners van verschillende origine. Zo worden gezinnen in België steeds diverser. Zo wordt België superdivers.

1.2 Gezinnen steeds diverser

Dat de diversiteit de afgelopen decennia is toegenomen binnen gezinnen in België heeft te maken met verregaande individualiseringsprocessen in de samenleving, die vanaf de jaren 60 van de 20ste eeuw in een stroomversnelling kwamen. Relaties gaan niet noodzakelijk meer gepaard met een huwelijk (zie hoofdstuk 3). Mensen kennen formele of informele vormen van samenleven, of kennen latrelaties (Living Apart Together), waarbij de partners hun eigen woning behouden. Relaties en huwelijken kunnen tussen partners van verschillend of hetzelfde geslacht. Vier op de tien huwelijken in België eindigen in een echtscheiding en steeds meer mensen kennen vormen van seriële monogamie doorheen hun leven: een afwisseling van verschillende langdurige relaties.

Maar gezinnen zijn de voorbije halve eeuw ook op een andere manier divers geworden. Naast en samen met individualisering zorgde migratie voor een groeiende diversiteit aan gezinnen, zowel binnen als tussen gezinnen. Vanaf de georganiseerde gastarbeid als antwoord op het tekort aan arbeidskrachten in de jaren 50 en 60 zorgden gezinshereniging en volgmigratie, vluchtelingencrisissen, globalisering en de uitbreiding van de Europese Unie voor een toenemende diversiteit in de Belgische bevolking.

België werd, zoals vele andere West-Europese landen, een immigratiesamenleving. Eén op de drie inwoners van België hebben vandaag een migratieachtergrond (zie hoofdstuk 2) (Myria, 2021). Het resultaat is een superdiverse samenleving. Vele steden en gemeenten zijn vandaag al superdivers, anderen kennen een snelle transitie naar superdiversiteit.

Migratie veranderde en verandert onze samenleving, en dus ook de gezinnen die deel uitmaken van deze samenleving. Deze transitie naar een superdiverse samenleving maakt op haar beurt gezinnen diverser. Ook het beeld van wat een gezin is, en wie deel uitmaakt van een gezin, diversifieert met de toename van etnische, culturele en levensbeschouwelijke diversiteit. Tegelijk bepaalt het migratiebeleid, en hoe in migratiewetgeving het gezin wordt gedefinieerd mee de mogelijkheid van gezinsvorming (Enriquez, 2020).

Superdiversiteit gaat over processen van diversifiëring en groeiende complexiteit van onze samenleving. Hoe maakt die groeiende superdiversiteit ook gezinnen diverser? Welke nieuwe noden en behoeften vloeien voort uit die groeiende superdiversiteit van gezinnen? En wat betekent deze groeiende superdiversiteit voor het gezinsbeleid? De groeiende diversifiëring aan gezinnen en gezinsrelaties daagt beleidsmakers maar ook onderzoekers uit om te komen tot vormen van gezinsbeleid die de steeds bredere waaier aan gezinnen en families ondersteunen (Van Lancker & Nieuwenhuis, 2020). Dit is een eerste reeks van vragen die we verkennen doorheen dit boek.

Daarnaast staan we ook stil bij de impact van migratie of van vluchten op gezinnen. Het verhaal van het gezin Di Rupo geeft een idee van de verschillende thema's waar gezinnen na migratie mee te maken krijgen: het transnationaal leven van gezinsleden tijdens processen van migratie, de moeilijkheden en gebrekkige infrastructuur bij aankomst, de rol van taal in het acculturatieproces, kinderen die dat proces dikwijls sneller doorlopen en ouderlijke verantwoordelijkheden gaan opnemen... Vragen die aan bod komen zijn: hoe (be)leven vluchtelinggezinnen hun leven als gezin na aankomst? Is het recht op gezinsleven vandaag voor iedereen gegarandeerd? Hoe moeten we omgaan met meertaligheid, met racisme-ervaringen, met processen van parentificatie bij gezinnen na migratie? Of hoe kan een divers-sensitieve hulpverlening beter inspelen op een aantal noden van gezinnen na migratie?

1.3 Kenniscentrum Gezinswetenschappen focust op diversiteit

In dit boek onderzoeken we de diversiteit aan gezinnen als resultaat van vroegere en huidige migratie. We bouwen daarbij verder op een onderzoekslijn die we het voorbije decennium uitbouwden binnen het Kenniscentrum Gezinswetenschappen die zich focust op superdiversiteit, migratie en vluchtelingen, met bijzondere aandacht voor de impact op gezinnen en op kinderen en jongeren. Door middel van een combinatie van academisch en praktijkgericht onderzoek proberen we in deze onderzoekslijn de impact van migratie op onze samenleving te begrijpen, het werkveld te ondersteunen bij het divers-sensitief hulpverleners en het beleid te inspireren om de huidige en toekomstige diversiteit als uitgangspunt te nemen (Geldof et al., 2020).

Bijna vijftien jaar geleden bood het Kenniscentrum Gezinswetenschappen de kans om het destijds nieuwe internationale concept superdiversiteit te vertalen naar de Belgische context en om te onderzoeken welke implicaties superdiversiteit heeft voor het brede sociale veld. Het boek 'Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert' (Geldof, 2013 en 2019) was de voorbije tien jaar op tal van plaatsen een blikopener, voor onderwijs, vormingen, hulpverlening en onderzoek. In juni 2022 verschijnt op vraag van de Vlaamse overheid een 'Atlas superdiversiteit', die de ruimtelijke impact van de processen van superdiversifiëring letterlijk en figuurlijk in kaart brengt (zie hoofdstuk 2). De atlas geeft ook inzicht in de woonpaden en verhuisdynamieken van gezinnen met een migratieachtergrond.

Middelen voor praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (PWO) maakten onderzoek mogelijk naar transmigratie. Superdiversiteit gaat immers samen met een grotere mobiliteit onder migranten. Dat resulteert in een groeiende groep mensen die meervoudige en complexere migratietrajecten kennen, en voor wie het huidige verblijf in België niet noodzakelijk de eindbestemming vormt. Het boek 'Transmigratie. Hulpverleners in een wereld van superdiversiteit' (Schrooten et al., 2015) bracht de leefwereld van deze vaak verborgen levende migranten in beeld, en bood inzichten aan hulpverleners om hier beter op in te spelen.

De internationale vluchtelingen crisis van 2015 vormde voor het Kenniscentrum Gezinswetenschappen een appèl om de leefwereld van vluchtelingen en hun gezinnen in ons land beter in beeld te brengen, en vanuit een humanitaire benadering de opvang van en hulpverlening aan vluchteling gezinnen te versterken (Geldof et al., 2020). In 2017 startte het onderzoek naar de veerkracht van vluchteling gezinnen als eerste project in de onderzoekslijn rond migratie, superdiversiteit en vluchtelingen. Met het boek 'Veerkracht in beweging. Dynamieken van vluchteling gezinnen versterken' (Groeninck et al., 2019) brachten we niet alleen de leefwereld van vluchteling gezinnen in beeld, maar bepleitten we ook een andere kijk op veerkracht (of resilience) (Groeninck et al., 2020; Van Acker et al., 2022). In plaats van naar veerkracht te kijken als persoonseigenschap en dus te onderzoeken welke vluchtelingen meer of minder veerkracht hebben, verkent het boek een contextuele en relationele benadering van veerkracht. Het kijkt naar de veerkrachtige handelingen en houdingen die gezinsleden in het dagelijkse leven na aankomst stellen en die gefaciliteerd of verhinderd worden door omringende hulpverleners en door de contexten van opvang, onderwijs, hulpverlening en het bredere beleid. Oog hebben voor de veerkrachtige handelingen die alle vluchtelingen stellen, en contexten creëren waarin de veerkracht die ze hebben beter tot hun recht kan komen, kan tot meer versterkende hulpverlening leiden.

De moeizame zoektocht van vele erkende vluchtelingen naar een woning, en het gebrek aan beleid om erkende vluchtelingen te begeleiden bij hun woningzoektocht, leidde tot het onderzoek naar vrijwilligersinitiatieven die zich inzetten voor woonbegeleiding van erkende vluchtelingen (D'Eer et al., 2019).

Anno 2022 lopen er drie onderzoeksprojecten rond vluchtelinggezinnen bij het Kenniscentrum Gezinswetenschappen. Veel vluchtelinggezinnen raken voor of tijdens de vlucht van elkaar gescheiden of beslissen bewust om enkele leden voorop te sturen in de hoop zich te kunnen herenigen eens de ‘voorkomers’ een verblijfstitel hebben bemachtigd. Dat het recht op gezin voor vluchtelingen, ook na hun erkenning, allesbehalve een evidentie is, blijkt uit bijna alle interviews in het PWO-onderzoek rond ‘Herinnesteling bij gezinshereniging van erkende vluchtelingen’ (zie hoofdstuk 8). Tijdens het proces van gezinshereniging stoten gezinsleden op vele juridische, praktische en psychosociale drempels.

Vluchtelinggezinnen verblijven vandaag na aankomst nog te lang in gebrekkige infrastructures die kinderen en gezinnen uitdagen in onder meer hun privacy, autonomie, integriteit en verdraagzaamheid op vlak van samenleven. Het zijn vaak opvangcentra die weinig geschikt zijn voor kinderen en gezinnen. Hoe kan de asielopvang kind- en gezinsvriendelijk worden? Dat onderzochten we in opdracht van Fedasil (met middelen uit het Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie – AMIF) de voorbije drie jaar in het project ‘Kansen van begeleide kinderen en hun gezinnen in de asielopvang versterken’. Zo ontstond een breed gedragen en in co-creatie ontwikkelde visietekst over kinderen, jongeren en gezinnen in de asielopvang, en een uitgebreid vormingspakket voor medewerkers in het opvangnetwerk (Fournier et al., 2021, 2022).

Ten slotte is het Kenniscentrum Gezinswetenschappen ook partner in het Belspo-project ‘From policy gaps to policy innovations: strengthening the well-being and integration pathways of refugee families’ (Vandevoordt et al., 2020). In dit project focussen we op de impact van het huidige asiel- en integratiebeleid op het psychosociaal welzijn van vluchtelinggezinnen.

Daarnaast organiseren het Kenniscentrum en de opleiding Gezinswetenschappen sinds 2018 een summer school over vluchtelinggezinnen. Deze zomeruniversiteit biedt twee intense weken van lezingen, werkbezoeken, debatten, oefenen van methodieken voor een internationaal publiek van studenten.

Een belangrijk thema in het Kenniscentrum Gezinswetenschappen is ook hoe hulpverlening kan en moet inspelen op de groeiende diversiteit. Uit de bijscholingenreeks ‘Islamitische visies op relaties en opvoeding’ die we sinds 2002 jaarlijks organiseerden, groeiden verschillende onderzoeksprojecten en publicaties. In 2018 konden we met PWO-middelen het onderzoek ‘Gezinsondersteunend werken met moslimouders en -gezinnen: een gender-, cultuur- en levensbeschouwingssensitief vormingspakket’ opstarten (zie hoofdstuk 10).

De voorbije en lopende projecten uit deze onderzoekslijn ‘Migratie, superdiversiteit en vluchtelingen’ vormen de ruggengraat van dit boek. Samen met andere collega’s en met externe onderzoekers en praktijkwerkers verkennen we de impact van migratie en vlucht, en van de transitie naar superdiversiteit op gezinnen en gezinsbeleid.

1.4 De opbouw van dit boek

Dit boek bestaat uit vier delen. In het eerste deel ‘Gezinnen na migratie: superdiversiteit, stedelijkheid en transnationaliteit’ schetsen we de context van migratie en superdiversiteit, en de impact op de verdere diversifiëring van gezinnen.

Hoe verloopt de overgang naar een superdiverse samenleving vandaag? Dirk Geldof en Roxanne Vanhaeren schetsen in hoofdstuk 2 het kader van superdiversiteit voor dit boek. Vanuit een korte historiek van de migratie, beschrijven ze waar de diversiteit vandaag vandaan komt. Ze schetsen de huidige superdiverse demografische realiteit als resultaat van driekwart eeuw migratie, en ze brengen de ongelijke ruimtelijke spreiding van die superdiversiteit in Vlaanderen in beeld. Op basis van de ‘Atlas Superdiversiteit’ tonen zij ook een geleidelijke suburbanisering van de superdiversiteit in Vlaanderen, en tonen ze hoe superdiversiteit in Vlaanderen zich niet meer alleen tot de steden beperkt. Inzichten in deze ruimtelijke dynamieken zijn cruciaal voor het lokale gezinsbeleid.

Als de bevolking diverser wordt, worden gezinnen dat ook. Kathleen Emmery en Dirk Geldof analyseren tot nu toe ongepubliceerd cijfermateriaal over de groeiende diversiteit van gezinnen in België. Hun hoofdstuk laat zien hoe het aandeel gemengde koppels en koppels van niet-Belgische origine in ons land toeneemt. Dat vertaalt zich in meer diverse gezinnen, maar ook in verschillen in huishoudtypes. Telkens blijkt hoe Brussel als superdiverse stad een heel bijzondere positie inneemt, ook op het vlak van gezinssamenstelling.

Migratie en de groeiende internationale mobiliteit leiden er ook toe dat gezinnen op verschillende plaatsen leven, en gezinsdynamieken over grenzen heen spelen. In hoofdstuk 4 ‘Transnationale gezinnen’ focussen Miet Timmers, Mieke Schrooten en Birsan Taspinar op gezinnen waarvan de leden een (groot) deel van de tijd gescheiden van elkaar leven, maar die toch over de nationale grenzen heen een gevoel van eenheid en collectief welzijn in stand proberen te houden. De auteurs schetsen de leefwereld van transnationale families en verkennen diverse aspecten van familierelaties in transnationale contexten, vanuit literatuuronderzoek, aangevuld met concrete familie verhalen.

In deel twee ‘Gezinnen na de vlucht’ focussen we op de leefwereld van vluchtelinggezinnen in ons land, zowel tijdens de procedure als na hun erkenning.

Gezinnen vormen een steeds groter aandeel van de groep mensen die op de vlucht zijn en die internationale bescherming aanvragen in België. Maar ook alleenstaande vluchtelingen en niet begeleide minderjarigen zijn vaak nog verbonden met hun gezinsleden of met de ruimere familie, in hun land van oorsprong of elders in de wereld. Die gezinsdynamieken van gezinnen op de vlucht blijven al te vaak onderbelicht, in onderzoek, in het werkveld en in het opvang- en gezinsbeleid. In dit deel van het boek brengen we verschillende onderzoeken over vluchtelingen binnen het Kenniscentrum Gezinswetenschappen thematisch samen.

In hoofdstuk 5 ‘Vluchtelingen: veelbesproken maar weinig gekend’ schetsen Dirk Geldof, Katja Fournier en Kaat Van Acker de asielpcedure en historiek van de opvang in België. Ze staan ook stil bij wie de vluchtelingen zijn in België en met hoeveel ze zijn. Vluchtelingen maakten in 2021 – voor de oorlog in Oekraïne – minder dan 10% uit van alle nieuwkomers in ons land. Toch trekken ze een groot deel van de beleidsaandacht naar zich toe.

‘Hoe leven kinderen en gezinnen in de asielopvang?’ Dat is de centrale vraag in hoofdstuk 6. Anno 2022 zijn meer dan 40% van alle bewoners in het opvangnetwerk voor asielzoekers gezinnen. Ze verblijven gemiddeld één jaar in de opvangcentra maar termijnen kunnen oplopen tot drie en zelfs vier jaar. Dit hoofdstuk kijkt naar de leefwereld in en de beleving van de asielopvang door kinderen en gezinnen op basis van diepte-interviews met 58 ouders en 38 (begeleide) kinderen. Katja Fournier, Kaat Van Acker en Dirk Geldof analyseren de impact van de infrastructuur van collectieve opvangcentra op het gezinsleven en staan vervolgens stil bij de (on)veiligheidsgevoelens van gezinnen met kinderen in de opvangcentra. Ze benadrukken de nood aan een globale aanpak en visie voor kind- en gezinsvriendelijkere opvang. Daarbij is de vraag of begeleide kinderen die met hun gezin in een procedure voor internationale bescherming zitten, toch in de eerste plaats en bovenal kind kunnen blijven?

Hoe geven ouders invulling aan hun ouderschap na de vlucht? Wat is de nood aan gezinsondersteuning in collectieve asielopvang? Katja Fournier, Mieke Groeninck, Kaat Van Acker en Dirk Geldof analyseren in hoofdstuk 7 hoe de migratiecontext, voor, tijdens en in het bijzonder na de vlucht, het ouderschap beïnvloedt. Op basis van diepte-interviews met ouders, kinderen en hulpverleners beschrijven ze de uitdagingen voor het ouderschap die gebonden zijn aan het migratieverhaal, de transnationale evolutie van het gezin, en de (opvang)context in het onthaalland. Daarnaast documenteren ze de meervoudige spanningsvelden die kunnen bestaan rond het zogenaamde ‘goed ouderschap’. Culturele, normatieve, ideologische en juridische overwegingen spelen hierin een belangrijke rol. Vanuit deze spanningsvelden reiken ze handvaten aan om op een divers-sensitieve manier in gesprek te gaan met ouders en hen te ondersteunen in hun ouderschapsfuncties.

Geldt het recht op een gezinsleven ook voor erkende vluchtelingen? Helaas is dat niet zo evident, stellen Pascal Debruyne en Mieke Groeninck vast in hoofdstuk 8. Dit hoofdstuk focust op de verschillende drempels die erkende vluchtelingen moeten nemen voor, tijdens en na het proces van hereniging met hun partner, kinderen of ouders. Op basis van tientallen gesprekken met gezinnen die het proces van gezinshereniging doorlopen of doorliepen gaan ze na welke impact die drempels hebben op het moment van aanvraag, tijdens de gezinshereniging en in de periode na de gezinshereniging. Waar gezinshereniging een fundamenteel recht zou moeten zijn, zien we vooral hoe verschillende obstakels ertoe leiden dat de levens van gezinnen stil staan voor lange(re) periodes, en/of dat men door lang gemis en uiteen zijn elkaar

opnieuw moet leren kennen. Ook na hereniging is het proces van 'herinnesteling' vaak niet evident.

De focus in deel drie ligt op het werkveld: hoe werken met gezinnen na migratie? Welke uitdagingen liggen er voor het werkveld? Daarbij kijken we niet alleen naar vluchtelingen, maar ligt de focus breder op alle gezinnen met een migratieachtergrond. Hulpverleners werken steeds vaker met gezinnen met een migratieachtergrond en gezinnen die over grenzen heen leven. In dit deel staan we stil bij enkele ruimere thema's van gezinnen na migratie die resoneren in het werkveld waaronder meertaligheid, racisme en parentificatie.

Hoe dragen kinderen na migratie of vlucht mee zorg voor hun gezin? Kaat Van Acker, Claire Wiewauters en Katja Fournier analyseren in hoofdstuk 9 processen van parentificatie na migratie. Wanneer ouders in hun draagkracht belast zijn omwille aanpassingsmoeilijkheden, eerdere traumatische ervaringen en/of zorgen over een aanslepende asielpcedure, nemen kinderen regelmatig het voortouw bij bepaalde praktische taken of dragen op velerlei wijze zorg voor het gezin. Op basis van meer dan 50 interviews met kinderen verzameld in verschillende projecten analyseren de auteurs op welke wijze kinderen zorg dragen voor en binnen gezinnen, op welke manier dit soms als een uiting van veerkracht gezien kan worden, maar ook hoe processen van parentificatie een (nieuwe) vorm van kwetsbaarheid kunnen worden voor gezinnen. Ze sluiten af met handvaten voor hulpverleners betrokken op asielsezoekende en vluchtelingengezinnen.

'Hoe kan je verbindend werken met gezinnen in een migratiecontext?' In hoofdstuk 10 onderzoeken Kim Lecoyer en Samira Oizaz hoe men op verbindende wijze ondersteuning kan bieden aan gezinnen met diverse achtergronden, in het bijzonder in het omgaan met verschillende normen en waardenkaders. Op basis van een bevraging bij moslimouders en bij werkveldactoren die door vele moslimgezinnen als vertrouwenspersonen worden aanzien, en via een lerend netwerk ontwikkelden ze een werkzame houding en werkmodellen voor verbindend werken met diverse gezinnen die ze uittesten in verschillende vormingen. De vorming bestaat uit het in dialoog gaan met het gezin en met elkaar (menselijke verbinding), het stilstaan bij de eigen cultuurshock (zelfbewuste positionaliteit), het aansluiten op de noden van het gezin (professionele interventies), en het aan de slag gaan met een afwegingskader voor ethische vragen en dilemma's. Ze lichten elk van deze elementen toe.

Hulpverlening in contexten van superdiversiteit is vaak ook hulpverlening in meertalige contexten. Hoe meertalige opvoeding start in het gezin en wat een focus op de thuistaal kan betekenen, beschrijven Hilde De Smedt en Simonne Vandewaerde in hoofdstuk 11. Opgroeien in een meertalig gezin is immers een realiteit voor veel kinderen in Vlaanderen en in Brussel. Ook de linguïstische complexiteit neemt toe: meertaligheid gaat niet alleen om twee talen, maar geregeld spelen drie tot vier talen een rol in de onderlinge communicatie in gezinnen. De auteurs focussen op de rol van

ouders bij het ondersteunen van de thuistaal en op de factoren die hierbij een rol spelen. Ze schetsen vanuit de praktijk een model van preventief werken met jonge gezinnen door vroegtijdige ondersteuning te bieden in het kader van Family Language Policy.

Wie werkt met gezinnen met een migratieachtergrond, kan niet rond de impact die dagelijkse confrontaties met racisme, discriminatie en micro-agressies hebben op kinderen en gezinnen. Birsen Taspinar schetst in hoofdstuk 12 de impact van racisme-ervaringen op gezinnen. Startend vanuit een algemeen overzicht rond racisme in Vlaanderen, gaat ze dieper in op welke impact racisme heeft op welzijn, het gezin en ouderschap. Op basis van diepte-interviews met een 25-tal ouders met én zonder migratieachtergrond bespreekt ze dagelijkse racisme-ervaringen en welke noden ouders hebben. Vanuit de literatuur en de praktijk reikt ze een aantal handvaten voor de hulpverlening aan om deze confrontaties bespreekbaar te maken.

In het vierde deel van het boek ligt de focus op het gezinsbeleid in een superdiverse samenleving. We exploreren er de beleidsimplicaties van de groeiende superdiversiteit.

Is het gezinsbeleid in Vlaanderen even superdivers als de samenleving? Die vraag staat centraal in hoofdstuk 13. Geraken we voorbij het belijden, vraagt Gianni Loosveldt zich af na het doorworstelen van beleidsteksten. Het gezinsbeleid omhelst méér dan het (Vlaamse) beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Beleidsmakers geven aan mensen niet meer te willen aanspreken op hun etnisch-culturele herkomst. In dit hoofdstuk wordt eerst nagegaan hoe dit perspectief doorwerkt in het gezinsbeleid. Hoe en op welke manier speelt het gezinsbeleid in op de migratieachtergrond van of etnisch-culturele verschillen bij gezinnen? Hierbij gaat het zowel om beleid dat gezinnen bewust als brede doelgroep stelt (expliciet gezinsbeleid) als beleid dat een weerslag heeft op gezinnen zonder dat de maatregelen uitdrukkelijk tot hen gericht zijn (impliciet gezinsbeleid). Welke plaats krijgt het gezinsbeleid in het integratiebeleid? Daarna wordt, in het kader van migratie en etnisch-culturele diversiteit, algemeen en categoriaal gezinsbeleid tegenover elkaar afgewogen, worden het geïntegreerd en inclusief gezinsbeleid geschetst en wordt het uitsluitend gezinsbeleid behandeld. Tot slot gaat het hoofdstuk na of het gezinsbeleid toekomt aan de erkenning van de groeiende diversiteit in de diversiteit. Hoe moet het gezinsbeleid worden vormgegeven om recht te doen aan deze superdiversiteit?

Er blijven nog heel wat obstakels voor vluchteling gezinnen in hun toegang tot huisvesting, onderwijs en arbeid, stelt Roos-Marie van den Bogaard vast in hoofdstuk 14. De toegang tot rechten is voor gezinnen met een migratieachtergrond, en meer specifiek vluchteling gezinnen vaak nog niet gegarandeerd, concludeert ze op basis van literatuuronderzoek. Daarbij botst ze op beleidslacunes: beleidsmaatregelen die onvoldoende of niet op elkaar zijn afgestemd. Ze kijkt hierbij niet enkel naar lacunes die het resultaat zijn van het verschil tussen beleid en realiteit, maar ook naar lacunes tussen beleidsniveaus (federaal, regionaal en lokaal).

Al te vaak vallen mensen en gezinnen zonder wettig verblijf bewust buiten de blik van beleidsmakers. Zij ontbreken in alle bevolkingcijfers en overleven er in alle precariteit. Heel wat hulpverleners zijn onvoldoende op de hoogte van de rechtspositie van deze kwetsbare groep waardoor deze groep er nog minder in slaagt om haar weinige basisrechten afdoende te realiseren. Geert Matthys brengt in hoofdstuk 15 duidelijkheid over het begrip onwettig verblijf en over de administratief-juridische contexten waarbinnen mensen zonder wettig verblijf toegang tot grondrechten proberen te krijgen. Kinderen hebben recht op onderwijs, er is een recht op dringende medische hulp, maar alle andere basisrechten ontbreken. Het hoofdstuk biedt aanknopingspunten voor hoe hulpverleners gezinnen in deze bijzonder kwetsbare positie kwaliteitsvol kunnen begeleiden en daagt beleidsmakers uit om werk te maken van een duurzaam toekomstperspectief.

In het slothoofdstuk bepleiten Dirk Geldof, Kaat van Acker, Gianni Loosveldt en Kathleen Emmery een meer divers-sensitief gezinsbeleid voor een superdiverse samenleving. Er is in Vlaanderen en België nood aan een ont-witting van het gezinsbeleid: een divers-sensitief gezinsbeleid dat recht doet aan de diversiteit in de samenleving van vandaag en morgen. Zo'n divers-sensitief gezinsbeleid kent vele facetten. Het vertrekt van een humaan migratiebeleid. Het omvat een divers-sensitief gezinsbeleid, dat ook transnationaal denkt op de schaal van grensoverstijgende gezinsnetwerken en dynamieken. Het geeft erkenning aan de diversiteit van gezinnen, en aan de levens- en gezinsgeschiedenissen van de gezinnen in België vandaag. Dat is niet alleen een vraag voor het beleid, maar evenzeer voor het werkveld. Het boek eindigt dan ook met een verkenning van hoe dat werkveld en hoe gezinswetenschappers hierin een voortrekkersrol kunnen gaan spelen, morgen nog meer dan vandaag.